



RAQAMLI AVLODNI MEHNATGA O'RGATISHDA MOTIVATSIYA MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI

**Mamadaliyeva Xayriniso
Raxmatjon qizi**

*Qo'qon DU Texnologik ta'lim yo'nalishi I-bosqich
talabasi*

E-mail: mamadaliyevahayrinsohon@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur ilmiy maqolada raqamli avlodni mehnatga o'rgatish jarayonida yuzaga kelayotgan motivatsiya muammolari har tomonlama tahlil qilingan. Tadqiqot davomida o'quvchilarning mehnatga bo'lgan munosabatiga ta'sir etuvchi ijtimoiy, psixologik va pedagogik omillar aniqlanib, ularning o'zaro aloqadorligi ilmiy asosda yoritilgan. Shuningdek, zamonaviy ta'lim tizimi sharoitida o'quvchilarning mehnatga bo'lgan qiziqishini oshirishga xizmat qiluvchi innovatsion pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va amaliy yondashuvlar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari asosida muammoni bartaraf etishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Raqamli avlod, mehnat tarbiyasi, motivatsiya, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, loyiha asosida o'qitish, gamifikatsiya, kasbiy kompetensiya

Kirish. Hozirgi davrda globallashtirish va raqamlashtirish jarayonlarining jadal rivojlanishi jamiyat hayotining barcha sohalariga, xususan, ta'lim tizimiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keng joriy etilishi natijasida inson faoliyati mazmuni, uning ijtimoiy roli hamda qadriyatlar tizimi tubdan o'zgarib bormoqda. Bunday sharoitda ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri — zamonaviy talablarga javob bera oladigan, mustaqil fikrlaydigan va mehnat faoliyatiga tayyor shaxsni tarbiyalashdan iborat.

Ayniqsa, raqamli texnologiyalar muhitida ulg'ayayotgan yoshlar — raqamli avlodning shakllanishi mazkur masalaga yangicha yondashuvni talab etadi. Ushbu avlod vakillari axborotni tez qabul qilish, uni qayta ishlash va uzatishda yuqori salohiyatga ega bo'lsa-da, ularning mehnatga bo'lgan munosabatida muayyan muammolar kuzatilmoqda.

Bugungi kunda o'quvchilarda mehnatga nisbatan motivatsiyaning pasayishi, sabrsizlik, tez natija kutish, mas'uliyatning yetarli darajada shakllanmaganligi kabi holatlar keng tarqalgan. Bu esa ta'lim jarayonini qayta ko'rib chiqish, unda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash va o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi — raqamli avlodni mehnatga o'rgatishda motivatsiya muammolarini chuqur tahlil qilish, ularning kelib chiqish sabablarini aniqlash va samarali pedagogik yechimlarni ishlab chiqishdan iborat.

Raqamli avlod vakillari texnologik muhitda shakllanganligi sababli ularning psixologik xususiyatlari an'anaviy avlod vakillaridan farq qiladi. Ular qisqa vaqt ichida katta hajmdagi axborotni qabul qilish va qayta ishlash qobiliyatiga ega. Shu bilan birga, ular ko'proq vizual va interaktiv kontentga qiziqadi. Mazkur avlodda multitasking, ya'ni bir vaqtning o'zida bir nechta vazifani bajarish qobiliyati rivojlangan bo'lsa-da, bu ko'pincha diqqatning tez chalg'ishiga olib keladi. Natijada ular uzoq muddatli va izchil mehnat faoliyatiga nisbatan sabrsizlik bilan yondashadi. Shuningdek, raqamli avlod vakillarida tezkor natijaga erishishga intilish kuchli bo'lib, bu holat ularning mehnatga bo'lgan motivatsiyasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Motivatsiya — bu shaxsni muayyan faoliyatga undovchi ichki va tashqi omillar yig'indisidir. Pedagogik jarayonda motivatsiya o'quvchilarning bilim olishga va mehnat faoliyatiga bo'lgan qiziqishini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Motivatsiya ikki turga bo'linadi: ichki va tashqi motivatsiya. Ichki motivatsiya shaxsning o'z qiziqishi va ehtiyojlari asosida shakllanadi. Tashqi motivatsiya esa rag'bat, baho yoki mukofot kabi omillar orqali yuzaga keladi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, barqaror va samarali mehnat faoliyati aynan ichki motivatsiya asosida shakllanadi. Shu sababli ta'lim jarayonida o'quvchilarning ichki motivatsiyasini rivojlantirish muhim vazifa hisoblanadi.

Raqamli avlodda motivatsiya pasayishiga quyidagi omillar sabab bo'ladi: ijtimoiy tarmoqlarning haddan tashqari ta'siri, tez muvaffaqiyatga erishish haqidagi noto'g'ri qarashlar, oilaviy tarbiyada mehnatga yetarli e'tibor berilmasligi, ta'lim jarayonining qiziqarsiz tashkil etilishi, o'quvchilarning individual xususiyatlari hisobga olinmasligi. Mazkur omillar o'quvchilarning mehnatga bo'lgan munosabatini salbiy tomonga o'zgartiradi.

Raqamli muhit o'quvchilarning ongiga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi. Virtual makonda muvaffaqiyat tez va oson ko'rinishda namoyon bo'lsa, real hayotda bunga erishish uchun izchil mehnat talab etiladi. Bu tafovut o'quvchilarda psixologik qarama-qarshilikni keltirib chiqaradi. Natijada ular real mehnat faoliyatiga nisbatan qiziqishini yo'qotishi mumkin.

Zamonaviy pedagogika quyidagi usullarni samarali deb hisoblaydi: interfaol metodlar (munozara, "aqliy hujum"), loyiha asosida o'qitish, gamifikatsiya (o'yin elementlari), raqamli platformalardan foydalanish, individual yondashuv. Bu usullar o'quvchilarning faolligini oshirib, ularni mehnatga jalb etadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli avlodni mehnatga o'rgatishda motivatsiya muammolari ko'p qirrali bo'lib, ularni hal etishda kompleks yondashuv zarur. Ayniqsa, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish muhim ahamiyatga ega.

Amaliy kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilar o'z mehnati natijasini ko'rganida va uni baholaganida ularning ichki motivatsiyasi sezilarli darajada oshadi. Shu sababli ta'lim jarayonida amaliy faoliyatga keng o'rin berish zarur. Bundan tashqari, raqamli vositalarni to'g'ri yo'naltirish orqali o'quvchilarning qiziqishini oshirish mumkin. Ularni turli loyihalar va amaliy faoliyatlarga jalb qilish orqali mehnatga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantirish mumkin.

Ushbu avlod vakillari axborotni tez qabul qilishi, texnologiyalardan erkin foydalanishi va yangilikka tez moslashishi bilan ajralib turadi. Shu bilan birga, ularni mehnatga

o'rgatish jarayonida motivatsiya bilan bog'liq muammolar tobora yaqqol namoyon bo'lmoqda.

Raqamli avlodning asosiy xususiyatlaridan biri – tezkor natijaga intilishidir. Ular ko'pincha uzoq davom etadigan, sabr-toqat talab qiladigan faoliyatga qiziqish bildirmaydi. Bu esa mehnat jarayonida barqarorlikni ta'minlashni qiyinlashtiradi. Bundan tashqari, virtual muhitda tez erishiladigan muvaffaqiyat hissi real hayotdagi mehnat jarayonini kamroq jozibador qilib qo'yadi. Natijada o'quvchilarda mehnatga nisbatan ichki ehtiyoj va qiziqish yetarli darajada shakllanmaydi.

Yana bir muhim jihat shundaki, an'anaviy o'qitish usullari ko'plab hollarda zamonaviy o'quvchilarni jalb eta olmaydi. Bir xil tarzda darslar, faqat nazariy ma'lumotlarga asoslangan yondashuvlar ularning diqqatini uzoq vaqt ushlab tura olmaydi. Shu sababli o'qitish jarayonini zamon talablariga mos ravishda yangilash zarurati tug'iladi.

Motivatsiya muammolarini bartaraf etishda, avvalo, o'quvchilarda ichki qiziqishni shakllantirish muhim hisoblanadi. Buning uchun ta'lim jarayonini hayot bilan bog'lash, o'rganilayotgan bilimlarning amaliy ahamiyatini ko'rsatish lozim. Masalan, turli loyihalar, kichik tadqiqot ishlari yoki real vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi. Bunday yondashuv ularni faqat tinglovchi emas, balki faol ijrochiga aylantiradi.

Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash ham muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, o'yin elementlarini dars jarayoniga kiritish, ya'ni gamifikatsiya usuli raqamli avlod uchun samarali vositalardan biri hisoblanadi. Bu usul orqali o'quvchilarda raqobat, qiziqish va erishilgan natijadan mamnunlik hissi shakllanadi. Natijada ular topshiriqlarni majburiyat sifatida emas, balki qiziqarli faoliyat sifatida qabul qiladi.

Bundan tashqari, har bir o'quvchining individual xususiyatlarini inobatga olish ham motivatsiyani oshirishda muhim rol o'ynaydi. Har kimning qiziqishi, qobiliyati va o'zlashtirish darajasi turlicha bo'lganligi sababli yagona yondashuv har doim ham samarali bo'lavermaydi. Individual yondashuv esa o'quvchining o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va uning faoliyatga nisbatan ijobiy munosabatini shakllantiradi.

Raqamli texnologiyalardan oqilona foydalanish ham bu jarayonda katta imkoniyatlar yaratadi. Interaktiv platformalar, onlayn resurslar va turli raqamli vositalar orqali darslarni yanada jonli va qiziqarli tashkil etish mumkin. Bu esa o'quvchilarning diqqatini jalb qilish va ularni faol ishtirok etishga undashda samarali natija beradi.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, motivatsiya faqat tashqi rag'batlantirish orqali emas, balki ichki ehtiyoj orqali mustahkam bo'ladi. Shuning uchun o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, muammolarni hal etishga va ijodkorlikka yo'naltirish zarur. Aynan shunday yondashuv ularning kelajakda mustaqil va mas'uliyatli shaxs bo'lib shakllanishiga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, raqamli avlodni mehnatga o'rgatishda motivatsiya muammolari zamonaviy ta'lim tizimining dolzarb muammolaridan biridir. Ushbu muammoni hal etishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish va ta'lim jarayonini interfaol

tashkil etish muhim ahamiyatga ega. Natijada o'quvchilarda mehnatsevarlik, mustaqillik va kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish imkoniyati kengayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi ta'limni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi
2. SOBIROVNA, U. (2021). Modernization of the content, methods and tools of technologies in the organization of modern education.
3. Sobirovna, U. M. (2023). O'QUVCHILARNI TEXNOLOGIYA FANINI O'ZLASHTIRISHGA PSIXOLOGIK TAYYORLASH. *Ustozlar uchun*, 16(1), 392-399.
4. Sobirovna, U. M. (2023). MAXSUS TA'LIMGA EHTIYOJI BO'LGAN BOLALAR UCHUN TA'LIMNING INTEGRATSIYALASHUVI. In *Proceedings of International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences* (Vol. 2, No. 4, pp. 14-19).
5. Sobirovna, U. M. (2023). Technology As a Factor of Educational Education In Special Schools. *Journal of Creativity in Art and Design*, 1(1), 4-7.
6. Sobirovna, U. M., & Sharifjon, P. O. (2023). Choosing Organizational Forms of Education in the Effective Organization of Technology Courses. *Journal of Innovation, Creativity and Art*, 2(2), 77-81.